

ARHIVSKA GRAĐA O ISTRI, RIJECI, HRVATSKOM PRIMORJU S OSTRVIMA I GORSKOM KOTARU U ARHIVU JUGOSLAVIJE*

Tonka Župančić
Beograd

I. MINISTARSTVO TRGOVINE I INDUSTRIJE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE (1919-1941)

Odeljenje za industriju i zanatstvo

U fondu Ministarstva trgovine i industrije¹ postoje dosijea mlinova, pilana, brodogradilišta, brodarskih društava, saobraćajnih preduzeća, građevinskih preduzeća, preduzeća industrije: drveta, poljoprivrednih grana i prehrane, prerade sirovih metala, tekstilne, elektrotehničke i izrade i opravke plovnih objekata za područje: Sušaka, Raba, Krka, Senja, Selca, Kraljevice, Crikvenice, Novog Vinodola, Brinja, Delnica, Fužina, Vrbovskog, Lokve i dr. U dosijeima se mogu naći sledeći podaci: osnovni i povremeni statistički podaci za svaku godinu o pojedinim proizvodnim preduzećima. Podaci o protokolisanom nazivu, sedištu i godini osnivanja; o vlasniku, zanimanju i državljanstvu svih članova upravnog odbora i odgovornog poslovođe; o udaljenosti preduzeća od stanice, o stovarištima, o kapitalu i rezervnim fondovima; o pogonskoj snazi; o radnom vremenu i godišnjem kapacitetu proizvodnje, o prodaji proizvoda, o prosečnoj godišnjoj potrebi u sirovinama i drugim materijalima; o količini i vrednosti sirovina i goriva nabavljenih u zemlji i inostranstvu; o broju i strukturi zaposlenog osoblja i radnika; o eventualno pretrpljenoj šteti; o subvencijama i povlasticama; o uslovima poslovanja.

Prilozi ovim podacima: situacioni i dispozicioni planovi, bilansi i izveštaji upravnih odbora.

Materijal je sređen po redosledu grana proizvodnje i njihovih podvrsta na osnovu nomenklature Ministarstva trgovine i industrije, a unutar grana i podvrsta po

* Arhiv Jugoslavije, Vase Pelagica 33 Beograd. Telefon 650-755.

Radi radnim danom, osim subote, od 7-15^h, sredom 7-17^h.

Čitaonica Arhiva radi od 7-20^h, subotom od 8-15^h. Jula i augusta od 7-15^h, dok subotom ne radi.

Istraživačima se, u okviru radnog vremena Arhiva, pružaju sledeće usluge: kserokopiranje, fotokopiranje i mikrofilmovanje građe.

¹ Fond je sređen i inventarisan

abecednom redu banovina u kojima se nalazi objekat. Unutar banovina dosijea su sređena po abecedi mesta gdje se nalaze objekti — pogoni

U fondu Ministarstva trgovine i industrije postoje dosijea:

1. Ženskih zanatskih škola (Crikvenica, Kastav, Krk, Senj, Vrbnik);
2. Trgovačke škole (Bakar);
3. Tržavne trgovačke akademije (Sušak);
4. Državne pomorstvo trgovačke akademije (Bakar);
5. Specijalizovanih škola (Omišalj, Crikvenica, Senj, Kastav, Kraljevica);
6. Muške zanatske škole (Sušak);
7. Srednje tehničke škole (Senj);
8. Opšte-zanatskih, odnosno stručno-produžnih (Crikvenica, Kastav, Krk, Senj, Sušak).

U njima se mogu naći razni materijali (izvještaji, zapisnici, rešenja, statistički pregledi i podaci, poneka opšta odredba, tumačenja i prepiska) o: osnivanju, ukidanju, rangiranju škola, programu rada, rasporedu časova, sednicama školskih odbora i uprava društava, odlikovanja njenih članova, kadrovsko-personalnoj politici, stručnom usavršavanju učitelja i nastavnika, radu nastavničkog saveta; praktičnoj obuci, brojnom stanju, uspehu, disciplini i stipendijama učenika, zdravstvenoj zaštiti, ekskurzijama, izložbama, fondu za pomaganje siromašnih učenika, osnivanju đачkih družina i sl; budžetiranju, podizanju i opravci školskih zgrada, nabavkama školske opreme i učila.

Dosijea škola su sređena po vrstama škola, a unutar vrsta po abecedi mesta - sedišta škole.

Banke, štedionice, kreditni zavodi, zadruge i privredna preduzeća na bazi akcionarskog kapitala

Postoje sledeće vrste akcionarskih društava: banke i štedionice, parobrodarska društva, brodogradilišta, trgovačka i industrijska, štamparska i dr. za područje: Sušaka, Bakra, Crikvenice, Senja i Krka.

U njihovim dosijeima mogu se naći: molbe, za osnivanje s pravilima i raznim uverenjima u prilogu, odobrenje pravila, dozvole za rad i sudski oglasi o protokolaciji i svim nastalim promenama; prepiska u vezi s obnavljanjem rada A. D. posle Prvog svetskog rata s izveštajima o radu i bilansima iz okupacionog perioda; „zborska akta“ s redovnih i vanrednih skupština (izvještaji upravnih i nadzornih odbora, bilanci, spiskovi akcionara, zapisnici o radu, izvještaji komesara zbora); prepiska s računskom dokumentacijom o valorizaciji bilančnih vrednosti, sanaciji primenom Uredbe o zaštiti novčanih zavoda i njihovih verovnika i odgađanju isplate uloga sa žalbama ulagača zbog neisplate uloga, njihovoj likvidaciji i prestanku rada.

Materijal je sređen po abecedi mesta - sedišta A. D., a unutar mesta u redosledu: banke, kreditni zavodi, štedionice i privredna preduzeća. Preduzeća su grupisana na proizvodna, opšta industrijska, industrijsko-trgovačka, trgovačka, agenturska, komisiona, raznih privrednih delatnosti, ugostiteljska i preduzeća iz oblasti zdravstva i kulture.

Ukupna količina građe za relevantno područje iznosi cca 0,70 tm.

II. MINISTARSTVO FINANSIJA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE (1919-1941)²

Generalna direkcija odnosno Odeljenje državnih dugova i državnog kredita

Jugoslavenski unutrašnji dugovi - obaveze po osnovu agrarne reforme

“Dalmatinski agrar“

Tekst zakona o likvidaciji agrarnih odnosa na području ranije pokrajine Dalmacije, Uredbe o sporazumu Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Italije o primeni agrarne reforme na italijanske državljane u pređašnjoj pokrajini Dalmaciji i Uredbe o izdavanju nove - druge emisije 6 % državnih obveznica njihovo štampanje i numeracija, isplata odšteta po agrarnim prijavama našim i italijanskim državljanima.

Godina 1930, 1934, 1939, 1940, s.a.

Privatna zemljišta pala pod udar agrarne reforme

Materijali (presude, obračuni, nalozi za isplatu i priznanice s propratnom prepisom) u vezi sa: izvršenjem presuda sreskih kao agrarnih sudova tj. isplatom od strane države a delimično, i od strane težaka kojima je zemlja dodjeljena, naknadom vlasnicima, privatnim licima čija je zemlja pala pod udar agrarne reforme u Dalmaciji u 6% državnim obveznicama a delimično u gotovu.

Građa je sređena po abecedi poreskih uprava, a unutar njih po abecedi poreskih katastarskih opština na čijem se području nalaze parcele obuhvaćene agrarnom reformom.

1. Materijali s područja Poreske uprave Krk, poreskih katastarskih opština B i K od 1936.do 1941. god.

2. Materijali s područja Poreske uprave Rab, poreskih - katastarskih opština Banjol - Barbat - 1934, 1936-1941. god.

3. Materijali s područja Poreske uprave Rab, poreskih - katastarskih opština K, M, S, (B, M, R, S) - 1937-1941. god.

Crkvena zemljišta pala pod udar agrarne reforme

Materijali (presude, obračuni, nalozi za isplatu i priznanice s propratnom prepiskom) u vezi sa: izvršenjem presuda sreskih kao agrarnih sudova tj. isplatom od strane države, a delimično i od strane težaka kojima je zemlja dodeljena, naknadom vlasnicima - crkvama, manastirima i ređe zadužbinama čija je zemlja pala pod udar agrarne reforme u Dalmaciji.

1. Materijali s područja Poreske uprave Krk, poreskih - katastarskih opština: A, B, G, D, K, L, R, S i V - 1939-1941. god.

2. Materijali s područja Poreske uprave Rab, poreskih - katastarskih opština Banjol i Barbat - 1934, 1936-1939. god.

3. Materijali s područja Poreske uprave Rab, poreskih - katastarskih opština: K, M, N, R, S (M, B) - 1937-1941. god.

Opštinska zemljišta pala pod udar agrarne reforme

Materijali (presude, obračuni, nalozi za isplatu i priznanice s propratnom prepiskom) u vezi s izvršenjem presuda sreskih kao agrarnih sudova tj. isplatom od

² Fond je sređen i inventarisan.

strane države, a delimično i od strane težaka kojima je zemlja dodeljena, naknade vlasnicima - opštinama čija je zemlja pala pod udar agrarne reforme u Dalmaciji.

1. Materijali s područja Poreske uprave Krk, poreske - katastarske opštine Aleksandrovo - 1940. god.

2. Materijali s područja Poreske uprave Krk, poreskih - katastarskih opština: K, V, (A, K, V) - 1940. god.

Ukupna količina građe iznosi cca 0.40 tm.

III. MINISTARSTVO PROSVETE KRALJEVINE JUGOSLAVIJE (1919-1940)

U fondu Ministarstva prosvete Kraljevine Jugoslavije trenutno se nalaze dva odeljenja u fazi sređivanja: Odeljenje za srednju nastavu i Opšte odeljenje.

Podaci koji se odnose na zahteve istaknute u naslovu, u ovim odeljenjima mogu se naći samo delimično. Neposredni podaci iz naših krajeva pod italijanskom okupacijom ovde se ne nalaze.

Odeljenje za srednju nastavu

Do kraja 1979. godine izvršena je osnovna klasifikacija arhivske građe Odeljenja na grupe, podgrupe i dosijea za period od 1919-1940. godine. Za pojedine škole postoji samo po jedan ili dva predmeta, a za gimnazije u Sušaku ima i po dve fascikle arhivske građe.

Postoji građa za sledeće školske ustanove:

Sušak:

1. Državna realna gimnazija (1923-1939) god.,
2. Državna ženska realna gimnazija (1923-1939),
3. Državna mešovita građanska škola (1933-1939),
4. Državna trgovačka akademija (1924-1927), i
5. Đački dom (1926).

Kastav:

6. Državna učiteljska škola kralja Aleksandra I (1924-1939. god.),
7. Državna mešovita građanska škola (1933-1939) i
8. Državna strukovna škola obrtnog risanja (1924, 1926).

Bakar:

9. Državna mala realna gimnazija (1923-1930, 1933-1934, 1938),
10. Državna građanska škola (1933-1939) i
11. Državna pomorska akademija (1920-1924, 1926-1929).

Kraljevica:

12. Državna građanska škola (1927, 1933-1939).

Crikvenica:

13. Državna građanska škola (1933-1939) i
14. Državna zidarska škola (1926, 1928).

Novi Vinodolski:

15. Državna građanska škola (1933-1939).

Senj:

16. Državna realna gimnazija (1920, 1922, 1924-1940) i
17. Bogoslovsko sjemenište (1934, 1938).

Krk:

18. Državna realna gimnazija (1923-1939).

Baška na Krku:

19. Državna građanska škola (1933-1939).

Karlovac:

20. Internat za đake begunce iz Istre (1925. god.).

Ovde se, uglavnom, nalaze sledeće kategorije predmeta: pravila škola, društava i udruženja, godišnji i tromesečni izveštaji o radu, podela predmeta na nastavnike i raspored časova, izveštaji o ispitima, spiskovi nastavnog osoblja i molbe za popunu nastavničkih mesta, molbe nastavnika za putovanje u inostranstvo radi usavršavanja, izveštaji o brojnom stanju učenika, o đačkim ekskurzijama i đačkim priredbama, spiskovi predloženih i odobrenih udžbenika, trebovanje kredita i honorara, molbe za novčanu pomoć i sl. Ukupna količina građe iznosi cca 1,00 tm.

Opšte odeljenje

1. Školske ustanove

Postoje podaci za gore pomenute gimnazije, građanske škole i učiteljsku školu u Kastvu. Ovde su najčešće kategorije predmeta: predlozi budžeta, trebovanje kredita, spiskovi osoblja, dogradnja i zakup zgrada, novčane pomoći (za izdržavanje, učila i đачke ekskurzije i sl.). Količina građe iznosi 0,05 tm.

2. Udruženja - društva

U ovom Odeljenju nalaze se pojedinačni predmeti sledećih društava:

- Potporno prosvjetno društvo „Nada“,
- Hrvatsko pjevačko društvo „Crikveničanin“,
- Glazbeno društvo - „Senj“,
- Naučno društvo „Vitezovićev dom“ i dr.

Odeljenje za osnovnu nastavu

Ovo odeljenje je najveće u Ministarstvu prosvete Kraljevine Jugoslavije (528,00 tm). Nalazi se u registraturskom poretku i može se koristiti pomoću registara i delovodnih protokola.

Pored podataka o osnovnim školama između dva svetska rata, ovde se mogu naći podaci i o narodnom prosvetivanju, učiteljskim školama od 1919. do 1927. godine i o građanskim školama od 1919. do 1933. godine. Količinu građe nismo u mogućnosti dati.

IV. CENTRALNI PRES—BIRO (1929-1941)³

Pregledi pisanja sušačke štampe, pisani i telefonski izveštaji dopisnika C. P. B-a na Sušaku o političkim, privrednim i kulturnim zbivanjima na teritoriji Hrvatskog primorja i Gorskog kotara od 1929. do 1940. godine. Količina građe - 1 fascikla.

Izveštaji i pregledi kraljevskih banskih uprava o novosagrađenim školama i školama u izgradnji od ujedinjenja do 1930. godine u Primorskoj banovini.

Izveštaji i pregledi o: čitaonicama, poljoprivredi, tehničkim, socijalno-higijenskim ustanovama, trgovini i zanatskoj industriji u Primorskoj banovini - 1930, 1932, 1933, 1935. godine.

Podaci o mestu izlaženja, plasiranju, tiražu, političkoj opredeljenosti, finansiranju, urednicima, saradnicima, o postojećim i ukinutim dnevnim, nedeljnim, polumesečnim, mesečnim, povremenim i drugim listovima, časopisima dobivenim od banskih uprava, sreskih i okružnih načelstava, državnih tužilaštava i dopisnika CPB-a - 1929, 1933-1936, 1938, 1939, s.a.

Izveštaji banskih uprava ili dopisnika CPB-a s prepiskom o radu na kulturnom, ekonomskom i privrednom polju u Primorskoj banovini - 1930, 1937. i 1938. god.

Spiskovi s podacima o osnivanju (rad, razvoj i sl.) nacionalnih, humanitarnih, kulturnih, manjinskih, prosvetnih, viteških, staleških i dr. društava u Primorskoj banovini - 1935. i s.a.

Sporadična dokumentacija može se naći i u drugim grupama u fondu.

³ Fond je sređen i inventarisan

V. DRŽAVNA KOMISIJA ZA UTVRĐIVANJE ZLOČINA OKUPATORA I NJIHOVIH POMAGAČA (1943-1948)⁴

Prijave zločina, zapisnici o saslušanju svedoka, spiskovi žrtava i zločinaca; odluke Državne komisije o utvrđivanju zločina, statistički podaci o materijalnoj šteti i sl.

Materijali su sređeni pod oznakom „Dos.“ i „Inv.“ broja, a odluke po brojevima. Izrađena je kartoteka po republikama i imenični registar zločinaca.

VI. REPARACIONA KOMISIJA VLADE FNRJ (1946-1954)⁵

Prijave pravnih lica za učinjenu ratnu štetu u toku okupacije u industrijskim, rudarskim preduzećima i zanatskim radnjama na području Hrvatskog primorja i Goranskog okruga. Ukupno ima 29 prijava (0,03 tm) - 1946. god.

Individualne prijave za učinjenu ratnu štetu na području Goranskog okruga za sledeće kotare: Crikvenica, Čabar, Delnice, Fužine, Kastav, Novi Vinodol, Opatija, Pag, Senj i Sušak. Ukupno ima 67 prijava (0,05 tm) - 1945-1946. god.

Na osnovu ovih prijava Državna komisija za ratnu štetu sačinila je registre prijava po kotarima za republiku Hrvatsku po tri osnova i to: Registar „A“ po osnovu smanjenja radne sposobnosti, registar „B“ po osnovu štete učinjene na imovini i registar „C“ po osnovu žrtava. Registri „A“, „B“ i „C“ rađeni su po okupatorima: Italijani, Nemci i Mađari. U krajnjoj rubrici registra iskazana je procena ratne štete u dinarskoj vrednosti za svaki kotar pa tako i za kotare Istre, Goranskog okruga i Hrvatskog primorja, ukupna količina građe iznosi 0,10 tm.

Individualne prijave ratne štete po osnovu rekvizicije s teritorije Hrvatske - kotar Pazin. Rekvizicija je izvršena od strane savezničkih i udruženih sila i naše vojske. Prijave su iz 1947. i 1948. godine. Ukupan broj prijava je 1063 (0,10 tm).

Prijave za restituciju kulturno-umetničkih dobara (po republikama BiH, Crna Gora, Hrvatska i Makedonija). Prijave koje se odnose na teritoriju Hrvatske (0,06 tm) sastoje se od popunjenog formulara „Podaci“, zapisnika i specifikacije odnesenih dobara. Među ovim prijavama ima i onih koje su od interesa za područje Istre, Goranskog okruga i Hrvatskog primorja. Prijave su iz 1948. godine.

Dosijea fizičkih i pravnih lica koja su podnosila zahteve za restituciju imovine koja je opljačkana i odvučena u Italiju. Dosijea su sređena abecedno za celu teritoriju FNRJ. Među njima ima dosijea i za područje Istre, Goranskog okruga i Hrvatskog primorja.

VII. POPIS ŽRTAVA RATA SAVEZNE POPISNE KOMISIJE (1962-1964)⁶

Popisom žrtava rata je rukovodila Savezna popisna komisija preko republičkih, sreskih i opštinskih komisija. Popisom je obuhvaćen svaki državljaniin Jugoslavije koji je u periodu od 6. IV 1941. do 15. V 1945. godine bio žrtva fašističkog terora odnosno žrtva rata:

- interniran, zatvaran, odveden na prisilan rad ili zarobljen, bez obzira da li je ubijen, poginuo, umro, nestao ili je preživio teror;
- poginuo kao pripadnik NOB-a i POJ-a ili savezničkih vojnih jedinica;
- poginuo kao civilno lice od bombardovanja ili ubijen pod direktnim terorom neprijatelja (okupatora) i njihovih saradnika.

⁴ Fond je sređen i inventarisan.

⁵ Fond je sređen i inventarisan.

⁶ Fond je osnovno sređen i popisan.

Popis je izvršen i na području Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja s ostrvima i Gorskog kotara.

U kotaru Pula popis se odvijao preko sledećih opštinskih popisnih komisija: Buzet, Labin, Pazin, Poreč, Pula, Rovinj i Umag.

U kotaru Rijeka popis se odvijao preko sledećih opštinskih popisnih komisija: Čabar, Delnice, Krk, Mali Lošinj, Opatija, Pag, Rab i Rijeka s gradom Rijekom.

Ukupna količina relevantne građe iznosi 9,60 tm.

VIII. GLAVNA KONTROLA (1918-1944)⁷

Nadležnost Glavne kontrole bila je da vodi nadzor nad materijalno-finansijskim poslovanjem celokupne državne uprave (od opštine do Narodne skupštine) i njoj podređenih ustanova i preduzeća. Pored ostalog sadrži značajnu građu o izgradnji privrednih objekata, puteva, škola, bolnica i dr. s razloga što je davala saglasnot za odobrenje kredita i zajmova i kontrolisala njihovu realizaciju, te se može naći dosta značajne građe za ekonomsku i kulturnu istoriju Gorskog kotara i Hrvatskog primorja za period 1918-1941. godine.

Sva građa je uglavnom na srpsko-hrvatskom, odnosno hrvatsko-srpskom jeziku. Količinu građe nije bilo moguće uvek dati kako zbog njene sporadičnosti tako i zbog toga što je pomešana s drugom građom koja nije od interesa za ovaj prikaz.

⁷ Građa se nalazi u registratorskom poretku.